

Mýtus o Lilit

Když Bůh stvořil prvního člověka, řekl: „Není dobře člověku samotnému“ a stvořil mu z hlíny ženu – jemu rovnou – a nazval ji Lilit. Brzy se spolu začali hádat: Ona mu řekla: Nechci ležet pod tebou. A on řekl: Já nechci ležet pod tebou, nýbrž na tobě, protože si zasloužíš podlehnout a já si zasloužím mít převahu. Ona mu řekla: Oba jsme si rovni, protože jsme oba uděláni z hlíny. A nechtěli si vzájemně naslouchat. Když to Lilit viděla, zvolala nevyslovitelné Boží jméno a „pozvedla se do vzduchu světa“. Adam (člověk) zavolal na svého tvůrce a řekl: Bože světa, žena, kterou jsi mi dal, mi utekla. Poté Bůh Všemocný, budiž požehnán, za ní okamžitě vyslal tři anděly, aby ji přivedli zpět. Všemocný, buď požehnán, řekl Adamovi: Jestli se bude chtít vrátit, dobře. Pokud ne, každý den bude muset zemřít sto jejích synů. Andělé ji pronásledovali a dostihli ji na dně velké vody, v níž se jednoho dne mají utopit Egypťané. Oznámili jí Boží slova, ale ona se vrátit nechtěla. Tu jí řekli: Utopíme tě v moři. Ona jim řekla: Nechte mě samotnou, neboť jsem nebyla stvořena pro nic, kromě (idiom pro „důvod, proč jsem byla stvořena, je...“) oslabování dětí; chlapce od porodu do osmého dne, děvčátka od porodu do dvacátého dne. Když andělé slyšeli, co řekla, trvali na tom, že se jí chopí; Přísahám vám při Božím jménu (El), živoucím a jsoucím, že když zahlédnu vaše jména nebo znamení v medailónku, nechám to dítě být; a vzala na sebe, že každý den zemře sto jejích synů. Proto říkáme, že každý den umírá sto jejích „d'áblů“ (což může být míněno i ve smyslu „duchů“, „duší“ atd.). A odtud pochází zvyk psát jména andělů do medailónků malých dětí. Když je Lilit uvidí, vzpomene si na svůj slib a dítě je zachráněno¹. V hebrejštině existuje pro výraz Bůh mnoho termínů, a každý z nich má

svůj specifický význam. V mýtu o stvoření je tímto Bohem, který stvořil člověka, Elohim. Elohim obsahuje mužský i ženský slovní kmen, můžeme říci, že je to androgynní božstvo, které stvořilo prvního člověka mužského a ženského. „...aby byl jeho obrazem...“ by podle toho znamenalo, že Adam/člověk není jen mužský nebo ženský, nýbrž i androgynní. Ethel Vogelsangová píše: „V dalším biblickém textu jméno Elohim nahrazuje Jahve, maskulinní Bůh El. Když Ben Sira mýtus zapsal, byl už tvůrčí akt proveden mužským Bohem. Rozlišování božího obrazu na androgynní a obraz Boha-Otce je rozhodující pro pochopení veškerého obsahu Ben Sirova Mýtu.“

Podívejme se nyní na tento mýtus z různých perspektiv.

Boží obraz

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu je stvořil“^{1,2}.

Když Lilit opustila ráj, odnesla si s sebou vědomí androgynity Boha a lidstva. Přenechala tak moc Bohu-Otci a Adamovi/muži. Lilit *věděla* – a dříve než odešla, demonstrovala své vědění a svou moc. Vyslovila zvláštní Boží jméno. Odkud je znala? Když vyřkla „nevyslovitelné boží jméno“, ukázala, že ví o nejmocnějším tajemství stvoření. Co když člověk jejím odchodem ztratil i přístup k tomuto tajemství, k tomuto vědění? Nazvat, popř. zapřísahat Božstvo jeho jménem, znamená získat přístup k jeho vědění, popř. moci a (nebo) si je podrobit. Lilit demonstrovala své vědění a moci se zřekla.

---

1. Převzala jsem tento text (verzi mýtu) z článku jungovské analytičky Ethel Vogelsangové, která doslovně přeložila hebrejský originál od svého profesora hebrejštiny a ještě jej nechala ověřit izraelskou učitelkou hebrejštiny.

2. Genesis 1, 27

Proč? To se můžeme jen domnívat. V každém případě svým odchodem uvedla věci do chodu. Její protest a její útěk jsou tedy i iniciací. Lilit neposlechla; stejně jako Lucifer nebo Samael, a tak nepřekvapí, když se o ní povídá, že se za Samaela provdala. Stala se tak „Paní temnoty“ – byla prohlášena za démona pouště či démona smrti. Protože odmítla vrátit se zpět, postoupila terén „patriarchům“, a ti ji proklínají, odhánějí a – bojí se jí, protože ztělesňuje sílu, jíž Eva dodnes není schopna.

O Lilit se říká, že využila hada v ráji k tomu, aby mohla mluvit s Evou. Někdy to vypadá, že tím hadem snad byla ona sama (srov. barevnou tabulku Prohřešení). Blíže o tom pojednávám v části *Jahvův boj s hadem*. Zůstaňme tu však u perspektivy, podle níž Lilit s Evou navázala kontakt; Eva ovšem nebyla schopna svou „temnou sestru“ poznat.

Had v každém případě lidem řekl, aby jedli ze „stromu poznání“, a podal jim ovoce – stál takříkajíc při zrodu poznání. Rovněž jim tím přinesl vědomí démonického, stal se tak i nositelem symbolu démonie. Lilit byla nazvána démonkou. Tak jako člověk vzývá božstva, aby si podrobil jejich sílu, nazývá demony jejich jmény, aby je zapudil. „Odstup, Satane! Pryč s Lilit!“ Pojmenování dává moc.

Moc je ústřední téma hádky mezi Lilit a Adamem. Lilit nechce (při pohlavním aktu) ležet dole, bouří se a vzpírá. Je pozoruhodné, že Adam z jejího zdráhání ležet dole vyvozuje jediný závěr, totiž že chce ležet nahoře, což Lilit nikdy neřekla. Nechtěla dominanci, chtěla rovnost, rovnocennost. Adam jí nechtěl naslouchat. I dnes ještě mnozí tento názor s Adamem sdílejí.

Ethel Vogelsangová píše:

Srovnávat Lilitin požadavek rovnosti s Adamem s pokusem dominovat nad ním je projekcí mnoha autorů, kteří o Lilit psali. Ba i odlišný názor pozdějších autorů více na-

kloněných ženství bral takové zkreslení skutečných obsahů mýtu za bernou minci až do dnešních dob. Vedlo to k tomu, že ženství bylo z větší části shledáno negativním a ničivým od přirozenosti.

A cituje Koltuvovou (*Barbara Black Koltuv: The Book of Lilith*. 1986 – pozn. překl.):

Lilit je částí svébytného Já, s níž se moderní Psýché opět musí spojit, aby už nemusela být duševním outsiderem.

Zdá se těžké spojit se s částí, která byla tak pomlouvána a démonizována jako Lilit. A přece si své postavení zvolila sama, snad netušíc, jaké následky s sebou její odchod přinese. Bůh-Otec a Adam/muž rozhodli, co má být nadále pokládáno za „ženské“ a jakého místa se tomu ve světě dostane³. Lilit chtěla rovnocennost, chtěla „nejen – nýbrž i“. Patriarchální hodnotový systém přísně definuje v kategoriích „bud’ – anebo“ a nikdy nepochopí, oč Lilit usilovala. Hadího daru, vědění, může tedy patriarchát využít jen omezeně. Vědění znamená svobodu, vědění rozštěpuje, znamená polaritu. Jenže postoj „bud’ – anebo“ roztrhává polaritu na dualitu a vede tak do jednosměrné ulice.

V angličtině se k získání vědění vztahuje výraz *to apprehend*, který zároveň znamená i obavu, *apprehension*⁴. Máme strach zůstat nevědomí, ale vědění se obáváme také, někdy nechceme „všechno vědět tak úplně přesně“. Opětovné vynoření Lilit, popř. jejích hodnot, nám to dává výrazně pocítit. A proto se zdá být jistější nenaslouchat jí. Potlačit ji můžeme třeba hlukem a povykem, rozpoutáním staré hádky: „Kdo je nahoře a kdo je dole?“ (Ta hádka existuje i v astrologickém pojetí, v podobě, kdy někteří její existenci „tam nahoře a tady

---

3. Srov. E. Vogelsang: *Die Konfrontation zwischen Lilit und Adam: Die fünfte Runde*

4. Srov. R. May: *Liebe und Wille*. Str. 161

dole“ od základu zpochybňují.) Podlehne Adam/člověk opětovnému tlaku? Adam/muž si možná ještě nedokáže udělat jasno v tom, co všechno může získat. Vidí jen ztrátu svého výsadního postavení a využívá starého Boha-Otce, aby Lilit znovu proklel. Tím spíše, že teď má mnohem poddajnější Evu. Aby ji získal na svou stranu, vytasí svůj největší trumf. Vypráví Evě o „Lilit, vražedkyni dětí“.

Lilit se vzepřela, odmítla vrátit se zpět a přizpůsobit se; tím na sebe přitáhla prokletí trestajícího Boha-Otce. Proklel ji za něco, „...kvůli čemu ji vlastně stvořil“. To znamená, že Bůh stvořil Lilit, aby „oslabovala, popř. usmrcovala děti, jejichž duše jsou ztraceny.“ Na první pohled se to zdá paradoxní, právem mohla říci andělům: „Jak mám být prokleta za něco, kvůli čemu jsem vlastně byla stvořena?“

Bůh stvořil Lilit, aby vykonávala nevděčný úkol, to ona měla přece reprezentovat jeho „ničivý aspekt“. Od toho tu byla, Jahvovo prokletí se proto rovnalo zradě. Jahve proklel a demonizoval část stvoření. Stala se tak Lilit prvním obětním beránkem stvoření?

Odbočme nyní k astrologii. Tam, kde v horoskopu máme Lilit, popř. Černou Lunu, tam se někdy proklínáme za něco, „kvůli čemu jsme vlastně byli stvořeni“. Ostouzíme se tu a nahlížíme na sebe přitom brýlemi trestajícího Boha-Otce, patriarchátu, protože k „hodnotám Lilit“ už nemáme přístup. Možná že by stačilo respektovat svou přirozenost a láskyplně se přijmout, nalézt svůj étos mimo běžnou morálku, to znamená začít rozvíjet morální povinnosti vůči sobě. Návrat Lilit pro nás může být podnětem, abychom se vypořádali s jejími hodnotami, a může nás povzbudit k tomu, abychom už přestali poslouchat patriarchy.

Ženství a návrat Lilit

Jak jsme právě uvedli, odmítání ženství má své kořeny i v náboženství a ovlivňuje tím ženy stejně jako muže. Patriarchální Bůh-Otec výrazně poznamenává morálku našeho světa a my jsme až do nejhlubšího nitra proniknutí jeho hodnotovými představami, způsoby náhledů a tabu. Nástup mužského Boha zapudil pradávnu Bohyni; takže Eva nemá žádný boží obraz, s nímž by se mohla identifikovat. Byla obžalována, že je odpovědná za prvotní hřích a neustále se jí připomíná, že musí pykat službou a utrpením. Vzory, které jí byly povoleny, jsou Marie, paní bez podbríšku, nebo Marie Magdalena, která se musela zříci toho, co jí bylo vlastní, aby zachránila duši. Žena stejně jako sexualita byla označena za „nečistou“. V Levitiku je veškeré sexuální chování hanebné a ohavné, mnohé sexuální praktiky jsou úplně zakázány. Sexualita, ženské tělo a nemoc jsou asociovány dohromady, to znamená, že za nečisté byly stejnou měrou považovány nemoc, pohlavní styk a základní funkce ženského bytí (menstruace a slehnutí). Podezřelé a opovrženímhodné jsou tělesné tekutiny a jejich vyměšování, tedy voda, mateřské mléko, menstruační a panenská krev stejně jako sperma⁵. Z toho důvodu je méněcenný i porod, protože i člověk je jakýmsi „výměškem“ ženy.

Příroda a „nejpřirozenější věci světa“ jsou tedy potlačovány a hodnoceny jako negativní. Přitom bývá žena dávána do souvislosti s přírodními ději, zatímco muž svou touhu po ženě nebo prožívání takzvaných „ženských“ vlastností zlehčuje. Legendy o Lilit dosvědčují, jak muž silně po ženě touží a zároveň se jí bojí a jak na ni promítá své sexuální pohnutky. Činí ji zodpovědnou za své noční výrony semene a svou žádostivost umrtvuje tím, že si představuje, jak mu „vysává

---

5. Srov. M. French: *Jenseits der Macht*. Str. 154

morek z kostí“. V *Kladivu na čarodějnice*, které sepsali dva mniši a papež je prohlásil za právně závazné, se píše, že žena je poháněna převážně afekty a vášněmi, že láska a nenávisť vznikají skrze „tělesné žádosti“ a žena že „smýšlí smyslněji“ než muž. Kromě toho má být sexuálně nenasytná, marnivá, rozkošnická, chtivá zábavy, lhářka a svůdnice. Žena je prý pokleslá, slabého rozumu, pověřčivá a snadno ovlivnitelná, v podstatě „nedokonalé zvíře“. Když tedy Bůh-Otec prostřednictvím svého zástupce papeže takovým stanovám poželal, bylo snadné dosáhnout toho, aby ženu takové znehodnocení prostoupilo, i když se proti tomu sama vzpírá. Teď se pro ni poslední instancí stává otec, popř. manžel, kterému je třeba dokazovat, že na ni se to nevztahuje. V důsledku to znamená: „Nejsem náruživá, jsem sexuálně poddajná a skromná (řádná žena nesměla na počátku našeho století sexuálně pocítovat vůbec nic), jsem počestná a čekám, až po mně zatoužíš; věřím tomu, co se stalo nepochybným měřítkem (tedy tomu, co je „dokazatelné“) a pilně se učím, abych odpovídala očekávaným systémem. Jsem teď už dokonalé zvíře, ééé, žena?“

Může to znít i cynicky a mnohým i jako překonané, ale moc jsme se ještě od tohoto postoje nevzdálili. „Otcovské hodnoty“ jsou pro mnohé ženy natolik závazné, že své vlastní hodnoty vůbec neznají a ani je nehledají. Potlačují svou vlastní ženskou povahu, stávají se „překompenzovaným mužem“, což často prezentují v obalu „ženušky“. Narušený přístup k vlastnímu pohlaví se pak odráží v obtížném navazování vztahů se ženami (jak jinak, když i ony slouží „mužským“ hodnotám), nebo v aplikaci vlastního znehodnocení na muže. Taková žena vyhledává partnera, který s ní souhlasí jenom v „mužském“ a (nebo) jí přiděluje pouze roli matky nebo přízpůsobivé dívky.

James Hillman píše, že „pokusy redukovat to velkolepé spektrum na *náhražku mateřství* nebo *image dcery*“ mají být ochranou vůči ženství. Muž, který má takový „vnitřní

harém“ se dokáže setkávat se ženami jen v úzkém rozmezí. Bude si vyhledávat ženy, které o něj budou mateřsky pečovat a nebudou jej zpochybňovat, protože jsou zvyklé odvozovat svou hodnotu z „tatínkovy pochvaly“. Nade vším se tu tyčí nezpochybnitelná harmonie, vztah a růst jsou „uloženy k ledu“. Svět vášní, afektů, pocitů a nálad může prožívat své bytí pouze v „kontrolovaném rámci“. Různé průlomky se odbývají jako „uklouznutí“, aby se člověk trochu povyrazil a mohl „potírat škody“, vyhledává si (a také nachází) „iracionální obrazy nepřítele“, kterým může přisoudit vlastní nedostatečnost. V kruhu přátel se vždycky najde hysterický pár, na jehož účet se lze s potřásáním hlavy bavit.

A teď nechejme vystoupit Lilit. „Pokud Já není připraveno, aby sebou hnulo, použije Psýché svůdnici,“ píše Hillman. Lilit, okřídlená paní snů, se objevuje v noci a zase mizí. Homeopaticky vyjádřeno: Sen iniciuje léčivou cestu duše jako seberealizující podoba Psýchy. Lilit stimuluje pomocí snů, podněcuje, rozněcuje vnitřní oheň. My to často nechápeme nebo nenacházíme možnost útěchy a dusíme ten vnitřní žár tisícem životních lží. Ale když budeme oheň udržovat, může se duše rozlítit k fantazii. Vynořují se obrazy, probouzejí se touhy, které pohánějí tělo (v pravém slova smyslu). Vzniká popud, kouzlo začíná působit, začíná hledání (i když často nevědomé).

Někdy (vsadím se, že při nějaké aktivaci Lilit) potkáme člověka, k němuž se cítíme být přitahováni natolik, že to v nás okamžitě začne vřít. Lilit nás potkává prostřednictvím Ty a dává vzplanout ohromnému vnitřnímu ohni. Hoříme, jsme plni žádosti a jsme také zachvázeni „spalující nemocí“ (hořet a toužit = nemoc), žárlivostí. Zamilujeme se, ztrácíme se – a rosteme. Bráníme se, nechceme druhého ztratit – a rosteme. Ledová kůra se láme, ať už z lásky nebo ze vzteku, zlosti, smutku, nenávisti. Setkáme se s andělem a s ďáblem, v nebi a v pekle; často se mezi těmito sférami zmítáme.